

Причини виникнення конфліктів у футболістів підліткового віку та їх профілактикаОстапенко Ю. О.¹, Остапенко В. В.², Стасюк Р. Н.¹, Долгова Н. О.¹¹Сумський державний університет²СЗЗСО I-III ступенів №21 м. Суми

***Анотація.** Високий рівень конкуренції, фізичного і психологічного навантаження, вікові особливості психічного розвитку спортсменів підліткового віку, складні колективні відносини часто призводять до психологічної напруженості, виникнення конфліктних ситуацій, що в свою чергу негативно впливає на результативність командної гри. Своєчасне виявлення причин виникнення міжособистісних конфліктів, пошук ефективних засобів зниження рівня конфліктності у ігрових видах спорту дозволить підвищити результативність командних ігрових дій. Мета дослідження полягає у виявленні і висвітленні психологічних чинників виникнення міжособистісних конфліктів серед футболістів підліткового віку, та експериментальній перевірці профілактичних заходів щодо запобігання їх виникнення. Результати дослідження: Практичне використання методів соціологічного дослідження дозволило виявити найбільш вагомі причини виникнення конфліктів у футболістів підліткового віку. Доведено, що практичне використання запропонованих засобів профілактики для оптимізації психологічного стану спортсмена дозволяє зменшити рівень конфліктності особистості у футболістів підліткового віку. За результатами підсумкового дослідження на 4 % і на 7 % знизився показник рівня конфліктності, який відповідає рівню вище за середній і середньому рівню відповідно, на 13 % збільшилася кількість спортсменів, показники рівня конфліктності яких належать до нижче середнього рівня і на 5 % зростає кількість гравців, які мають низький рівень конфліктності. Висновки. Результати досліджень свідчать про те, що, своєчасне застосування методів діагностики для визначення рівня конфліктності, використання профілактичних дій, є ефективними засобами, які сприяють оптимізації психологічного стану, знижує рівень конфліктності в спортивних командах дітей підліткового віку.*

***Ключові слова:** конфлікти; футболісти; підлітковий вік; профілактика; педагогічний експеримент.*

Вступ. Сучасний етап розвитку психології спорту давно відображає назрілу потребу в вирішенні завдань зменшення кількості конфліктних ситуацій у спортивних командах ігрових видів спорту. Це дуже серйозна практична проблема, що стоїть перед тренерами спортивних колективів. Спортивна команда об'єднує весь колектив у єдине ціле. Процес підготовки команди вимагає від тренера спеціальних знань не тільки з правил проведення змагань із обраного виду спорту, теорії методики спортивного тренування, а і особливостей функціонування, взаємодій, уміння налагоджувати психологічний мікроклімат у спортивному колективі.

Вивчення та формування внутрішньогрупових особливостей взаємодії, виявлення причин виникнення конфліктів у спортивному колективі, дозволяє тренеру встановлювати ефективне управління спортивною командою, та здійснювати коригування міжособистісних взаємовідносин.

Питання конфліктних ситуацій у спортивних командах, рівень конфліктності та шляхи їх вирішення досліджували Алексеєва Н. И., Багас О., Ковальчук Р., Кузенков О. В. та інші (Алексеєва, 2015; Багас, Ковальчук, 2016; Оксенюк, & Панчук, 2016; Кузенков, 2019; Ляшенко, Корж, & Подлесная, 2020; Надргулов, 2018; Костюкевич, 2014). Проблеми конфліктності спортивних команд, її психологічний складник на сьогодні є найменш досліджений (Намм-

Kerwin, & Doherty, 2010; Holt, Knight, & Zukiwski; 2012). Теоретичний пошук шляхів вирішення цієї проблеми триває досі.

Численними дослідженнями (Андрєєва, 2015; Романчук, 2015; Саїнчук, 2015; Олексієнко, & Гунько, 2018) встановлено стимулюючий вплив занять оздоровчо-рекреативного характеру на психофізіологічні функції головного мозку (сприйняття, пам'ять, концентрацію уваги, оперативне мислення, лабільність нервових процесів). Систематичне виконання вищезазначених фізичних вправ створює джерело потужних впливів на всі функціональні системи організму, забезпечує сприятливе протікання процесів обміну речовин і енергії в тканинах, оптимізує діяльність нервової, серцево-судинної, дихальної та інших систем організму.

Метод аутогенного тренування, та особливо його модифікації, є важливим засобом психологічної підготовки для спортсменів юних спортсменів (Забогонская, & Мельник, 2011). Застосування даного методу може бути корисним для формування необхідного психічного стану під час тренувальних занять і виступів у змаганнях, в після ігровий період для кращого відновлення психофізіологічного стану гравців. Як метод регуляції психічного стану спортсмена, метод ідеомоторного тренування використовується в сукупності з методом нервово-м'язової релаксації. Таким чином підвищується рівень уміння розслаблятися. Це дозволяє використовувати прийоми релаксації навіть у невідповідних умовах, занурюючись у власні думки.

Метод ідеомоторного тренування становить використовують для регуляції психічних станів спортсменів і цікавий тим, оскільки розширює можливості застосування методів саморегуляції, в різних умовах спортивної діяльності (Яхно, 2012; Родионов А, Родионов В., 2013; Платонов, 2015). Для формування необхідного психічного стану спортсмена застосовуються такі образи (метод сенсорної репродукції образів), які ведуть

до виникнення відчуття релаксації, зняття емоційного напруження, формування стану спокою у відновлювальний період.

Підсумкові результати оцінювання рівня конфліктності особистості у гравців футбольної команди представлені у табл. 2 свідчать про ефективність і необхідність використання запропонованих профілактичних дій.

Знання чинників, які обумовлюють виникнення міжособистісних конфліктів у підлітковому віці, дозволяє здійснювати пошук комплексу методів, спрямованих на їх профілактику та мінімізації ступеню їх виникнення (Шалар, Стрикаленко, & Гузар, 2019). Неоднозначність поглядів, недостатня вивченість проблеми про ефективні способи розв'язання конфліктів, які зумовлюють виникнення міжособистісних конфліктних ситуацій, про можливість саморегуляції у складних ситуаціях спортивного життя обумовило проведення даного дослідження, яке є актуальним.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи на 2016-2021 рр. кафедри фізичного виховання і спорту Сумського державного університету.

Мета дослідження полягала у виявленні і висвітленні психологічних чинників виникнення міжособистісних конфліктів серед дітей підліткового віку, та експериментальній перевірці профілактичних заходів щодо запобігання їх виникнення.

Завдання дослідження:

1. Ознайомитися зі станом питання по даній темі в літературних джерелах
2. Визначити найбільш вагомні причини виникнення конфліктів у футболістів підліткового віку.
3. Експериментально перевірити ефективність профілактичних дій, щодо їх попередження.

Матеріали та методи дослідження. Методи дослідження: вивчення та аналіз науково-методичної літератури; соціологічні (спостереження, анкетування), психологічні методи

(аутогенного, ідеомоторного тренування, оцінка рівня конфліктності особистості за методикою О. М. Кононець), педагогічний експеримент, методи математичної статистики (Денисова, Хмельницькая, & Харченко, 2008).

Проведення експериментального етапу дослідження відбувалося на науково-дослідній, навчально-тренувальній базі футбольного центру «Барса» м. Суми, в якому взяли участь 30 футболістів юнацької команди, віком 12-14 років. Усі учасники експерименту за станом здоров'я відносились до основної медичної групи.

Математично-статистична обробка отриманих даних за результатами проведеного педагогічного експерименту здійснювалася за допомогою прикладних комп'ютерних програм MS Excel 2010, Statistica 6.

Організація дослідження. Педагогічний експеримент проводилося з червня по липень 2020 р. у два етапи. На I етапі експериментального дослідження з метою виявлення причин виникнення конфліктів нами проведено анонімне анкетування з юними спортсменами віком 12-14 років, які змагаються у дитячо-юнацькій лізі України, U-14, мають однакову кваліфікацію і матеріальне забезпечення.

Наступним етапом проведення педагогічного експерименту стало оцінювання рівня конфліктності особистості у спортсменів футбольної команди, використовуючи критерії з методичного посібника «Психологія конфліктів» (Кононець, 2014).

З метою зниження рівня конфліктності проведено педагогічний експеримент, до змісту практичних занять включено профілактичні засоби, які розподілені на чотири групи, і на нашу думку повинні мінімізувати ймовірність виникнення конфліктів.

До змісту першої групи, (блоку) занять увійшли заняття з теоретичної підготовки, яка здійснювалася під час проведення практичних занять, у формі надання теоретичних знань, проведення розмов, здійснення аналізу тренувальних

занять і контрольних ігор. Теоретична підготовка сприяє формуванню у спортсмена необхідних знань з організації, суддівства, правил проведення гри, фізичної і техніко-тактичної підготовленості, методів самоконтролю психічного стану у процесі навчально-тренувальних занять, позитивно впливає на формування мотивації до секційних занять і активного способу життя.

До змісту другої групи профілактичних занять увійшли комплекси гімнастичних вправ релаксаційного характеру, виконання, яких полягало у чергуванні фаз максимального напруження груп м'язів і подальшого швидкого розслаблення, що в підсумку призводить до зменшення ступеню напруженості м'язових груп, психічного напруження і негативного емоційного стану у спортсмена.

До третьої групи, або виду профілактичних заходів увійшли фізичні вправи оздоровчо-рекреативного характеру, що проводяться в аеробному режимі з метою активного відпочинку і переключення з одного виду діяльності на інший (гімнастика, оздоровчий біг, гра у настільний теніс, бадмінтон, плавання та ін.). Активна діяльність м'язової системи, її участь у процесах обміну, одна з найважливіших умов підтримки гомеостазу.

Метою четвертої групи профілактичних дій стало використання методів психологічної підготовки (аутогенного, ідеомоторного тренування, сенсорної репродукції). Ефективність застосування методу аутогенного тренування і його модифікацій полягає в доборі словесних формул, які б відповідали специфічним завданням та індивідуальним особливостям осіб щодо яких проводиться ця методика.

Результати дослідження та їх обговорення. Аналіз середньостатистичних результатів опитування суб'єктів спортивної команди, дозволив визначити найбільш вагомі 15 причин виникнення конфліктів, а їх ретельний сумісний аналіз з учасниками педагогічного експерименту дав змогу

виявити причини їх виникнення. Результат опитування найбільш вагомих причини

виникнення конфліктів (за трьох бальною шкалою) відображені на рис. 1.

Рис. 1. Результати найбільш вагомих причин виникнення конфліктів у футболістів підліткового віку (n=30)

Так, до найбільш вагомих причин конфліктних ситуацій респонденти відносять:

1 – негативне лідерство в команді (розгубленість, недисциплінованість, переоцінка своїх можливостей, відсутність прагнення до перемоги), негативні якості лідера, які приводять до конфліктних ситуацій (1,8 бали) ;

2 – конкуренцію між спортсменами (1,9 бали), спортивна боротьба повинна відбуватися з дотриманням правил чесної конкуренції;

3 – відмінності у кваліфікації спортсменів (1,5 бали). На нашу думку кваліфікаційний рівень майстерності, особистий рейтинг спортсмена, тренера не повинні впливати на професійні міжособистісні відносини;

4 – введення в команду нового тренера (1,6 бали), важливим аспектом становлення нового тренера у команді є вміння ефективно управляти професійно-міжособистісними відносинами у період навчально-тренувального процесу;

5 – введення до складу команди нового гравця (2 бали), повинно позитивно впливати на результативність та психологічний мікроклімат в команді;

6 – незадовільний результат змагань (1,8 бали), необхідно здійснити аналіз невдалого виступу у змаганнях, зробити відповідні висновки для мобілізації усіх зусиль спортивного колективу одностайно до наступної гри;

7 – фізичне і психічне перенапруження (2,3 бали). Негативні чинники впливу (фізичне і психічне перевантаження, порушення режиму дня, харчування, травматизм, захворювання) знижують здатність організму переносити фізичні навантаження, у зв'язку з чим тренеру необхідно постійно корегувати і вносити зміни у програму навчально-тренувального процесу, щодо оптимізації психофізичного стану спортсмена;

8 – спортсмени надають високу оцінку матеріальному стимулюванню команди (1,9 бали), що впливає на мотивацію колективу команди для досягнення запланованої мети;

9 – завищена самооцінка отримала досить високу негативну оцінку (2,5 бали), у разі виникнення цієї проблеми тренер-викладач має визначати коло проблемних питань, які виникають у спортсмена у період адаптації до успіху.

10 – лідерство в команді (1,8 бали), лідер повинен працювати на команду, і «тягнути» весь колектив за собою, ціль, мета і завдання повинні бути єдиними для усіх;

11 – заздрість, ревності (2 бали) опитані спортсмени відносять до хворобливих емоцій, здатних провокувати до виникнення конфліктних ситуацій в команді;

12 – недружелюбність, нещирість (1,5 бали), недобррозичливе ставлення до колег

по спортивній команді негативно впливає на згуртованість всього колективу;

13 – несумісність членів спортивної команди (1,8 бали), критеріями сумісності виступають ті чи інші індивідуально-психологічні та особистісні особливості гравців спортивної команди. Формування спортивних команд, ігрових складів на основі врахування їх психологічної сумісності дозволяє істотно підвищити ефективність їх взаємодії;

14 – відсутність бажання тренуватися з повною віддачею (1,4 балів) є наслідком багатьох вагомих причин, що безумовно негативно впливає на колективні взаємодії гравців. Задача тренера полягає у своєчасному їх виявленні, пошуку шляхів вирішення даної проблеми, розвинення бажання до наполегливих тренувань;

15 – всі опитані спортсмени вважають недоцільним порушення спортивного режиму (1,6 балів), така поведінка

спортсмена неможлива, адже спортсмен підводить увесь колектив і повинен дотримуватися встановленого розпорядку.

Проведення ретельного аналізу причин виникнення конфліктних ситуацій дозволяє їх враховувати і уникати у навчально-виховному процесі спортивних команд.

Аналіз результатів початкового опитування, щодо оцінювання рівня конфліктності особистості спортсменів футбольної команди, встановив, що низький рівень конфліктності мають 2 % опитаних, 9 % осіб мають нижче за середній рівень конфліктності і можливості їх регулювання, 45 % відповідають середньому показнику, 39 % респондентів мають показник вище за середній, 5 % опитаних отримали оцінку яка відповідає високому рівню конфліктності (табл. 1).

Таблиця 1

Підсумкові результати визначення рівня конфліктності особистості за методикою М. О. Кононець

Рівень конфліктності особистості	На початку проведення педагогічного експерименту	Після проведення педагогічного експерименту
Високий рівень	5 %	0%
Вище середнього	39 %	35 %
Середній рівень	45 %	38 %
Нижче середнього	9 %	20 %
Низький рівень	2 %	7 %

Використання профілактичних засобів продовж педагогічного експерименту дозволило констатувати позитивні зміни у показниках визначення рівня конфліктності у дітей, підліткового віку. Це проявилось у відсутні осіб, які мають високий рівень конфліктності. На 4 % і на 7 % знизився показник рівня конфліктності, який відповідає рівню вище за середній і середньому рівню відповідно. На 13 % збільшилася кількість спортсменів, показники рівня конфліктності яких належать до нижче середнього рівня і на 5 % зросла кількість гравців, які мають низький рівень конфліктності.

Висновки.

1. Аналіз науково-методичної літератури, практичного досвіду, дозволив визначити те, що знання чинників, що обумовлюють виникнення міжособистісних конфліктів у спортивних командах, застосування відповідних профілактичних дій дозволяє мінімізувати ступінь їх виникнення.

2. До найбільш вагомих причин виникнення конфліктних ситуацій футболісти підліткового віку відносять: негативне лідерство у команді, конкуренцію між спортсменами, відмінності у кваліфікації спортсменів, введення у команду нового тренера, введення у команду нового гравця,

незадовільний результат змагань, фізичне і психічне перенапруження, відсутність, або низьке матеріальне стимулювання, завищена самооцінка, лідерство в команді, заздрість, ревності, недружелюбність, нещирість, несумісність членів спортивної команди, відсутність бажання тренуватися з повною віддачею, порушення спортивного режиму.

3. Практичне використання рекомендованих профілактичних засобів позитивно відобразилося на зниженні показників рівня конфліктності за методикою О. М. Кононець, а саме, на 4 % і на 7 % знизився показник рівня конфліктності, який відповідає рівню вище за середній і середньому рівню відповідно,

на 13 % збільшилася кількість гравців, показники рівня конфліктності яких належить до нижче середнього рівня і на 5 % зросла кількість спортсменів, які мають низький рівень конфліктності.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку полягає у вивченні причин виникнення конфліктів у футболістів юнацького віку і пошуку інноваційних шляхів їх уникнення.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів.

Джерела фінансування. Ця стаття не отримала фінансової підтримки від державної, громадської або комерційної організації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Алексеева, Н.И. (2015). Разрешение межличностных конфликтов в спортивной команде. *Вестник Костромского государственного университета*. Серия: Педагогика. Психология. Социокинетика, Т.1, 1, 157-159.
- Андрєєва, О. (2015). Розробка та впровадження технології проектування активної рекреаційної діяльності різних груп населення. *Спортивний вісник Придніпров'я*, 1, 4-9.
- Багас, О., & Ковальчук, Р. (2016). Конфлікти в спортивному колективі та шляхи їх вирішення. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія: Психологічні науки, 2, 24-33.
- Денисова, Л.В., Хмельницкая, И.В., & Харченко, П.А. (2008). *Измерения и методы математической статистики в физическом воспитании и спорте*. К. : Олимпийская литература.
- Забогонская А., & Мельник Е. (2011). Формирование нервно-психической устойчивости в процессе общей психологической подготовки спортсменов сложнокоординационных видов спорта. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*, 2, 121-125.
- Кононець, М.О. (2014). *Психологія конфліктів*. Методичні рекомендації до виконання самостійної роботи для студ. усіх спец. денної та заочної форми навчання. К. : Видавництво «Політехніка».
- Костюкевич, В.М. (2014). Теорія і методика спортивної підготовки (на прикладі командних ігрових видів спорту). Вінниця : Планер.
- Кузенков, О.В. (2019). Вивчення випадків використання окремих видів конфліктів в спортивних командах. *Актуальні наукові дослідження в сучасному світі*, 3(47), 88-91.
- Ляшенко, В.М., Корж, Є.М., & Подлесная, Н.М. (2020). Визначення психологічного клімату та його складових у спортивній команді з волейболу. *Науковий часопис. НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 15, 4(124), 51-53. DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2020.4(124).10
- Надргулов, А.Р. (2018). Психологические аспекты подготовки хоккеисток 14-17 лет. *Проблемы подготовки научных и научно-педагогических кадров: опыт и перспективы*; сб. науч. тр. молодых ученых, посвященный Дню российской науки, 143-146.
- Оксенюк, І.В., & Панчук, А.П. (2016). Формування безконфліктної поведінки футболістів під час тренувань. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*, 14, 164-166.

- Олексієнко, Я.І., Гунько П.М. (2018). *Теорія, види та технології оздоровчо-рекреаційної рухової діяльності*. Навч.-метод. посіб. Черкаси : ЧНУ імені Б. Хмельницького.
- Платонов, В.Н. (2015). *Система підготовки спортсменів в олімпійському спорті*. Общая теория и ее практические приложения : учебник [для тренеров] : в 2 кн. К.: Олимп. лит.
- Родионов, А.В., & Родионов В.А. (2013). *Психология детско-юношеского спорта*. Москва : Физическая культура.
- Романчук, С.В. (2015). Активізація навчального процесу з фізичного виховання студентів щодо впровадження здоров'я зберезувальних методик. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15, Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*, 5(15), 215-219.
- Сайнчук, О. (2014). Програмування фізкультурно-оздоровчих занять скандинавською ходьбою у фізичному вихованні молодших школярів. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Фізичне виховання і спорт*, (15), 65-69.
- Шалар, О.Г., Стрикаленко, Є.А., Гузар, В. М. (2019). Особливості формування командної згуртованості юних спортсменів в ігрових видах спорту. *Спортивні ігри*, 3, 64-73. doi: 10.15391/si.2019-3.08
- Яхно Т.П. (2012). *Конфліктологія та теорія переговорів*. Навчальний посібник. К. : Центр учбової літератури.
- Hamm-Kerwin S. & Doherty A. (2010). Intra-group conflict in non-profit sport boards. *Journal of Sport Management*, 24, 245-271. doi.org/10.1123/jsm.24.3.245
- Holt N.L., Knight C.J. & Zukiwski P. (2012). Female athletes' perceptions of teammate conflict in sport: Implications for sport psychology consultants. *The Sport Psychologist*, 26, 135-154. doi.org/10.1123/tsp.26.1.135

Стаття надійшла до редакції: 11.05.2021

Опубліковано: 01.06.2021

Анотація. Остапенко Ю.О., Остапенко В.В., Стасюк Р.М., Долгова Н.О. **Причини виникнення конфліктів у футболістів підліткового віку та їх профілактика.** *Высокий уровень конкуренции, физической и психологической нагрузки, возрастные особенности психического развития спортсменов подросткового возраста, сложные коллективные отношения часто приводят к психологической напряженности, возникновение конфликтных ситуаций, что в свою очередь негативно влияет на результативность командной игры. Своевременное выявление причин возникновения межличностных конфликтов, поиск эффективных средств снижения уровня конфликтности в игровых видах спорта позволит повысить результативность командных игровых действий. Цель исследования:* заключалась в выявлении и освещении психологических факторов возникновения межличностных конфликтов среди футболистов подросткового возраста, и экспериментальной проверке профилактических мероприятий по предотвращению их возникновения. **Результаты исследования.** По результатам итогового исследования на 4 % и на 7 % снизился показатель уровня конфликтности, который соответствует уровню выше среднего и среднему уровню соответственно, на 13 % увеличилось количество спортсменов, показатели уровня конфликтности которых относятся к ниже среднего уровню и на 5 % выросло количество игроков, которые имеют низкий уровень конфликтности. **Выводы.** Результаты исследований свидетельствуют о том, что своевременное применение методов диагностики для определения уровня конфликтности, использование профилактических действий, являются эффективными средствами, которые способствуют оптимизации психологического состояния, снижает уровень конфликтности в спортивных командах детей подросткового возраста.

Ключевые слова: конфликты; футболисты; подростковый возраст; профилактика; педагогический эксперимент.

Abstract. *Ostapenko Yurii, Ostapenko Valentina, Dolgova Nataliia, Stasyuk Roman. Causes of conflicts among adolescent footballers and their prevention.* A high level of competition, physical and psychological stress, age-related mental development of adolescent athletes, complex collective relationships often lead to psychological stress, the emergence of conflict situations, which in turn negatively affects the effectiveness of team play. Timely identification of the causes of interpersonal conflicts, the search for effective means of reducing conflict in playing sports will increase the effectiveness of team play actions. **The purpose of the research:** was to identify and highlight the psychological factors of the occurrence of interpersonal conflicts among adolescent footballers, and to experimentally test preventive measures to prevent their occurrence. **Results of the research.** The most important causes of conflict situations in adolescence include: negative leadership in the team, competition between athletes, differences in the qualifications of athletes, the introduction of a new coach, the introduction of a new player, unsatisfactory results, physical and mental strain, lack of , or low financial incentives, overestimated self-esteem, team leadership, envy, jealousy, unfriendliness, insincerity, incompatibility of sports team members, lack of desire to train with full efficiency, violation of the sports regime. According to the results of the final research, the level of conflict decreased by 4% and by 7%, which corresponds to the level above the average and the average level, respectively, the number of athletes increased by 13%, the indicators of the level of conflict of which are below the average level, and the number of players increased by 5%, which have a low level of conflict. **Conclusions.** The research results indicate that the timely use of diagnostic methods to determine the level of conflict, the use of preventive actions, are effective means that contribute to the optimization of the psychological state, reduces the level of conflict in sports teams of adolescent children.

Keywords: conflicts; football players; teens; prevention; pedagogical experiment.

References:

- Alekseeva, N.I. (2015). Razreshenie mezhlichnostnyh konfliktov v sportivnoj komande. [Resolving interpersonal conflicts in a sports team]. *Vestnik Kostromskogo gosudarstvennogo universiteta* [Bulletin of Kostroma State University], Serija: Pedagogika. Psihologija. Sociokinetika, T.1, no 1, 157-159. [in Russian].
- Andrjejeva, O. (2015). Rozrobka ta vprovadzhenja tehnologij' proektuvannja aktyvnoi' rekreacijnoi' dijal'nosti riznyh grup naseleennja [Development and implementation of the technology of projecting active recreational activities of different groups of the population]. *Sportivnyj visnik Pridniprovia* [Sports Bulletin of the Dnieper], no 1, 4-9. [in Ukrainian].
- Bagas, O., & Koval'chuk, R. (2016). Konflikty v sportyvnomu kolektyvi ta shljahy i'h vyrishennja [Conflicts in the sports team and ways to solve them]. *Zbirnyk naukovyh prac' Nacional'noi' akademii' Derzhavnoi' prykordonnoi' sluzhby Ukrainy* [Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine]. Serija: Psihologichni nauky, no 2, 24-33. [in Ukrainian].
- Denisova, L.V., Hmel'nickaja, I.V., & Harchenko, P.A. (2008). *Izmerenija i metody matematicheskoy statistiki v fizicheskom vospitanii i sporte* [Measurements and methods of mathematical statistics in physical education and sports]. K. : Olimpijskaja literatura. [in Ukrainian].
- Zabogonskaja A., & Mel'nik E. (2011). Formirovanie nervno-psihicheskoy ustojchivosti v processe obshhej psihologicheskoy podgotovki sportsmenov slozhnokoordinacionnyh vidov sporta [Formation of neuropsychic stability in the process of general psychological training of athletes in complex coordination sports]. *Teorija i metodyka fizychnogo vyhovannja i sportu* [Theory and methods of physical education and sports], no 2, 121-125 [in Russian].

- Konononec', M.O. (2014). *Psychologija konfliktiv* [Psychology of Conflicts]^ Metodychni rekomendacii' do vykonannja samostijnoi' roboty dlja stud. usih spec. dennoi' ta zaochnoi' formy navchannja. K. : Vydavnytstvo «Politehnika». [in Ukrainian]
- Kostjuevych, V.M. (2014). *Teorija i metodyka sportyvnoi' pidgotovky (na prykladi komandnyh igrovyh vydiv sportu)* [Theory and methods of sports training (on the example of team games)]. Vinnycja : Planer. [in Ukrainian].
- Kuzenkov, O.V. (2019). Vyvchennja vypadkiv vykorystannja okremykh vydiv konfliktiv v sportyvnyh komandah [Study of cases of using certain types of conflicts in sports teams]. *Aktual'nye nauchnye issledovanija v sovremennom mire* [Actual scientific research in the modern world], no 3(47), 88-91. [in Ukrainian].
- Ljashenko, V.M., Korzh, Je.M., & Podlesnaja, N.M. (2020). Vyznachennja psihologichnogo klimatu ta jogo skladovyh u sportyvniy komandi z volejbolu [Determining the psychological climate and its components in the volleyball sports team]. *Naukovyj chasopys* [Scientific journal. NPU named after MP Drahomanov]. NPU imeni M. P. Dragomanova. Serija 15, 4(124), 51-53. DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2020.4(124).10. [in Ukrainian].
- Nadrgulov, A.R. (2018). Psihologicheskie aspekty podgotovki hokeistok 14-17 let [Psychological aspects of the training of female hockey players 14-17 years old]. *Problemy podgotovki nauchnyh i nauchno-pedagogicheskikh kadrov, opyt i perspektivy* [Problems of Training Scientific and Scientific-Pedagogical Personnel *Experience and Prospects*]; sb. nauch. tr. molodyh uchenykh, posvjashhenyj Dnju rossijskoj nauki, 143-146. [in Russian].
- Oksenjuk, I.V., & Panchuk, A.P. (2016). Formuvannja bezkonfliktnoi' povedinky futbolistiv pid chas trenuvan' [Formation of Conflict-Free Behavior of Football Players during Training]. *Onovlennja zmistu, form ta metodiv navchannja i vyhovannja v zakladah osvity* [Updating the content, forms and methods of training and education in educational institutions], no 14, 164-166. [in Ukrainian].
- Oleksijenko, Ja.I., Gun'ko P.M. (2018). *Teorija, vydy ta tehnologii' ozdorovcho-rekreacijnoi' ruhovoi' dijalnosti* [Theory, types and technologies Health and recreational activities]. Navch.-metod. posib. Cherkasy : ChNU imeni B. Hmel'nyc'kogo. [in Ukrainian].
- Platonov, V.N. (2015). *Sistema podgotovki sportsmenov v olimpijskom sporte. Obshhaja teorija i ee prakticheskie prilozhenija* [System of Training of Athletes in Olympic Sport. General theory and its practical applications]: uchebnik [dlja trenerov] : v 2 kn. K.: Olimp. lit. [in Russian].
- Rodionov, A.V., & Rodionov V.A. (2013). *Psihologija detsko-junosheskogo sporta* [Psychology of youth sports]. Moskva : Fizicheskaja kul'tura. [in Russian].
- Romanchuk, S.V. (2015). Aktyvizacija navchal'nogo procesu z fizychnogo vyhovannja studentiv shhodo vprovadzhennja zdorov'ja zberezhuval'nyh metodyk [Activation of the educational process of physical education of students on the implementation of health saving methods]. *Naukovyj chasopys NPU imeni M. P. Dragomanova* [Scientific chronicle of NPU named after M.P. Dragomanov]. Serija 15, Naukovo-pedagogichni problemy fizychnoi' kul'tury (fizychna kul'tura i sport), no 5(15), 215-219. [in Ukrainian].
- Sai'nchuk, O. (2014). Programuvannja fizkul'turno-ozdorovchyh zanjat' skandynavs'koju hod'boju u fizychnomu vyhovanni molodshykh shkoljariv [Programming of physical and health-improving occupations by Nordic walking in physical education of young schoolchildren]. *Molodizhnyj naukovyj visnyk Shidnojevropejs'kogo nacional'nogo universytetu imeni Lesi Ukrai'nyky* [Youth Scientific Bulletin of the Lesia Ukrainka East European National University] . *Fizychno vyhovannja i sport*, no (15), 65-69. [in Ukrainian].
- Shalar, O.G., Strykalenko, Je.A., Guzar, V.M. (2019). Osoblyvosti formuvannja komandnoi' zгуртованosti junyh sportsmenok v igrovyh vyдах sportu [Peculiarities of the formation of team zгуртованosti young female athletes in game sports]. *Sportyvni igry* [Sports Games], no 3, 64-73. doi: 10.15391/si.2019-3.08. [in Ukrainian].
- Jahno T.P. (2012). *Konfliktologija ta teorija peregovoriv* [Conflictology and negotiation theory]. Navchal'nyj posibnyk. K. : Centr uchbovoi' literatury. [in Ukrainian].

- Hamm-Kerwin S. & Doherty A. (2010). Intra-group conflict in non-profit sport boards. *Journal of Sport Management*, 24, 245-271. doi.org/10.1123/jsm.24.3.245
- Holt N.L., Knight C.J. & Zukiwski P. (2012). Female athletes' perceptions of teammate conflict in sport: Implications for sport psychology consultants. *The Sport Psychologist*, 26, 135-154. doi.org/10.1123/tsp.26.1.135

Відомості про авторів / Information about the Authors

Остапенко Юрій Олександрович: к. фіз. вих., ст. викладач кафедри фізичного виховання і спорту, Сумський державний університет: вул. Римського-Корсакова, 2, Суми, Сумська область, 40000, Україна.

Остапенко Юрий Александрович: к. физ. восп., старший преподаватель кафедры физического воспитания и спорта, Сумской государственной университет: ул Римского-Корсакова, 2, Сумы, Сумская область, 40000, Украина.

Ostapenko Yurii: Ph.D., Senior Lecturer, Department of Physical Education and Sports, Sumy State University: 2 Rimsky-Korsakova St., Sumy, Sumy Region, 40000, Ukraine.

E-mail: ostapenko1963@ukr.net

orcid.org/ 0000-0002-9843-0230

Остапенко Валентина Василівна: вчитель Сумський ЗСО I-III ступенів №21 м. Суми, 40000, Україна.

Остапенко Валентина Васильевна: учитель Сумское ЗОСО I-III ступеней №21 г. Сумы, 40000, Украина.

Ostapenko Valentina: Ph.D., teacher of SZSSO I-III stages No. 21 m. Sumi, Sumy Region, 40000, Ukraine.

E-mail: v.ostapenko@uabs.sumdu.edu.ua

orcid.org/ 0000-0003-1771-3210

Стасюк Роман Миколайович: доцент кафедри фізичного виховання та спорту, Сумський державний університет: вул. Римського-Корсакова, 2, Суми, Сумська область, 40000, Україна.

Стасюк Роман Николаевич: доцент кафедры физического воспитания и спорта, Сумской государственной университет: ул Римского-Корсакова, 2, Сумы, Сумская область, 40000, Украина.

Stasyuk Roman: Ph.D., Associate Professor, Department of Physical Education and Sport, Sumy State University: 2 Rimsky-Korsakova St., Sumy, Sumy Region, 40000, Ukraine

E-mail: stas-r@ukr.net

orcid.org/ 0000-0001-6357-6515

Долгова Наталія Олександрівна: доцент кафедри фізичного виховання та спорту, Сумський державний університет: вул. Римського-Корсакова, 2, Суми, Сумська область, 40000, Україна.

Долгова Наталия Александровна: доцент кафедры физического воспитания и спорта, Сумской государственной университет: ул Римского-Корсакова, 2, Сумы, Сумская область, 40000, Украина.

Dolgova Nataliia: Ph.D., Associate Professor, Department of Physical Education and Sport, Sumy State University: 2 Rimsky-Korsakova St., Sumy, Sumy Region, 40000, Ukraine.

E-mail: n.dolgova@med.sumdu.edu.ua

orcid.org/ 0000-0002-5091-4762